

# GIA ĐÌNH LÀ TRƯỜNG HỌC ĐẦU TIÊN ĐỂ HÌNH THÀNH NHÂN CÁCH CỦA MỖI NGƯỜI

Nguyễn Thị Tuyết Trinh, Võ Thị Bạch Trúc

*Đơn vị: Trung tâm Học liệu*

*Email: [nttrinh@ctu.edu.vn](mailto:nttrinh@ctu.edu.vn), [vtbtruc@ctu.edu.vn](mailto:vtbtruc@ctu.edu.vn)*

## 1. Mở đầu

Một đứa trẻ ra đời chưa thể có nhân cách ngay được. Cái thiên bẩm hiện hữu ở con trẻ mà ta thấy, đó chính là tự nhiên phát triển – nó dẫn đến kết quả: hoặc là tốt và hoặc là xấu. Nếu thói quen đó được bồi dưỡng bằng một phương pháp giáo dục tốt trong môi trường lành mạnh thì chắc chắn nhân cách con người sẽ được hình thành và phát triển toàn diện. Muốn đứa trẻ có được nhân cách cách tốt, lối sống lành mạnh, chúng ta cần phải có môi trường giáo dục và phương pháp giáo dục hoàn thiện. Cuộc sống thực của mỗi con người diễn ra vô cùng sinh động, đa dạng, phong phú và phức tạp. Do đó, nhân cách của mỗi người được hình thành dưới sự tác động của rất nhiều yếu tố khác nhau. Trong đó, gia đình là yếu tố đầu tiên tác động đến sự hình thành và phát triển nhân cách của mỗi con người. Gia đình là môi trường giáo dục đầu tiên để hình thành nhân cách của mỗi con người từ khi mới sinh ra đời cho đến lúc trưởng thành.

## 2. Khái niệm:

Gia đình là một thiết chế xã hội, dựa trên hai mối quan hệ cơ bản là hôn nhân (chồng-vợ) và huyết thống (cha-mẹ-con). Luật Hôn nhân và gia đình Việt Nam năm 2010 định nghĩa: Gia đình là tập hợp những người gắn bó với nhau do hôn nhân, quan hệ huyết thống hoặc do quan hệ nuôi dưỡng, làm phát sinh các nghĩa vụ và quyền giữa họ với nhau theo qui định của Luật này.

Nhân cách là khái niệm chỉ bao hàm phần xã hội, tâm lí của cá nhân đó là một con người với tư cách là một thành viên của một xã hội nhất định; là chủ thể của các quan hệ người – người, của hoạt động có ý thức và giao lưu. Hiện nay có rất nhiều lí thuyết khác nhau về nhân cách trong khoa học tâm lí. Trong triết học Mác - Lênin, nhân cách được hiểu là “những cá nhân con người với tính cách là sản phẩm của sự phát triển xã hội, chủ thể của lao động, của sự giao tiếp, của nhận thức, bị quy định bởi những điều kiện lịch sử - cụ thể của đời sống xã hội”. Nhân cách là hệ thống tổng quát những phẩm giá thể hiện giá trị của một người giữa những mối quan hệ người – người, cá nhân – tập thể – xã hội – môi trường tự nhiên... Nhân cách là quá trình đánh giá phẩm chất của một người xuyên suốt từ quá khứ, hiện tại đến tương lai.

### 3. Vai trò của gia đình:

Con người, bất cứ ai cũng được sinh ra và lớn lên trong một gia đình. Gia đình bao gồm những người sống chung dưới một mái nhà, có lợi ích kinh tế chung và có trách nhiệm với nhau trong cuộc sống. Gia đình là tổ ấm tràn đầy tình yêu thương nuôi dưỡng mỗi con người lớn lên và trưởng thành. Gia đình là điểm tựa tinh thần vô cùng lớn lao cho mỗi người, là nơi khơi nguồn mọi sáng tạo và thành công. Gia đình vừa là nơi đáp ứng nhu cầu riêng tư vừa thực hiện chức năng phát triển nội giống và là trường học đầu tiên hình thành, phát triển nhân cách con người.

Giáo dục và nuôi dưỡng là hai yếu tố then chốt quyết định tạo nên tài năng và tính cách của mỗi con người. Sự nuôi dạy con trẻ sát nhất là gia đình, tiếp đến là xã hội. Nhân cách con người bắt đầu hình thành từ lúc còn nằm trong bụng mẹ cho đến khi trưởng thành vẫn chưa dừng lại. Lứa tuổi ấu thơ là giai đoạn quan trọng trong quá trình hình thành nhân cách của trẻ. Nhân cách mặc dù chưa được thể hiện rõ ràng nhưng thông qua hành vi bắt chước hành động của người lớn, trẻ em bắt đầu thu nhận tất cả các tương tác nhân – sinh – quan để hình thành nhân cách của mình.

Gia đình đóng vai trò chủ đạo trong việc hình thành một người có nhân cách tốt. Giáo dục gia đình bằng những việc làm cụ thể, hành vi, thái độ, lối sống của người lớn có tác động trực tiếp tới việc hình thành, phát triển nhân cách của trẻ. Trẻ em sẽ không tôn trọng người lớn nếu chúng thấy cha mẹ mình thể hiện sự thiếu tôn trọng lẫn nhau. Những bậc cha mẹ luôn quan tâm đến con cái sẽ chú trọng đến việc giáo dục hình thành nhân cách cho trẻ, dạy con phải biết nghe lời ông bà, cha mẹ, không được nói dối người lớn, phải thật thà và biết xin lỗi, nhìn nhận khuyết điểm, biết cảm ơn khi được cho quà.

#### 4. Một số biện pháp để giáo dục nhân cách của mỗi con người trong gia đình

##### 4.1. Rèn luyện thói quen tốt

Trong một gia đình nếu như không coi trọng việc nuôi dưỡng thói quen thì không thể nói tới giáo dục gia đình. Gia đình cần phải thật sự hiểu tâm lý của những thành viên trong gia đình, cùng học tập, làm việc và cùng trưởng thành với những thành viên trong gia đình là điều thật sự cần thiết. Thói quen là khuynh hướng hành vi của con người mang tính ổn định và biểu hiện thay cho ý thức của mỗi người. Mỗi người chúng ta đều có những thói quen tốt và xấu nhất định. Giáo dục hành vi, nếp sống, những thói quen tốt là đều quan trọng để hoàn thiện nhân cách của mỗi con người.

Trẻ nhỏ thường rất hiếu động và khó có thể dọn dẹp đồ chơi và phòng ốc sau khi chơi xong. Điều này khiến không ít bố mẹ cảm thấy mệt mỏi và thậm chí quát tháo mỗi khi thấy con bày bừa... Hay, lục đồ của người khác là thói quen tò mò, hiếu kỳ của trẻ nhỏ. Bố mẹ đi làm về bọn trẻ liền lục túi, điện thoại, máy tính hay những vật dụng khác của bố mẹ. Nhưng đối với trẻ nhỏ đây chỉ là sự hiếu động chứ không phải là khuyết điểm, chúng đang ở tuổi hiếu động và hiếu kỳ, nhận thức còn thấp, chúng chưa biết phải dọn dẹp đồ chơi ngăn nắp hay là phải tôn trọng sự riêng tư của người khác. Nhưng nếu người lớn kịp thời uốn nắn và hướng dẫn chúng biết dọn dẹp đồ chơi gọn gàng, sắp xếp ngăn nắp, không nên lục đồ của người khác và phải xin phép

người lớn khi muốn sử dụng món đồ nào đó... Người lớn phải dạy cho trẻ khi gặp người lớn phải chào hỏi, làm sai phải biết nhận lỗi, sắp xếp đồ chơi gọn gàng ngăn nắp sau khi chơi xong, phải biết bỏ rác đúng nơi quy định, ... Như vậy, dần dần trẻ nhỏ sẽ hình thành những thói quen tốt sau này. Đó chính là những thói quen tốt cho mỗi người. Những thói quen tốt được ví như khoản vốn mà con người tích tụ lại lại theo năm tháng, số vốn này không ngừng tăng lên và con người sẽ được sử dụng nó cả đời.

Để xây dựng một thói quen tốt của con cái trong gia đình, bố mẹ cần phải:

- Nhận thức tầm quan trọng của việc rèn luyện những thói quen tốt từ đó phân tích, hướng dẫn cho trẻ hiểu và biết được tầm quan trọng của việc rèn luyện những thói quen tốt.
- Cùng con cái thảo luận và đặt ra những mục tiêu cần thiết để xây dựng những thói quen tốt
- Sử dụng phương pháp giáo dục noi gương để truyền thụ cho trẻ: bố mẹ phải làm gương cho con cái, sử dụng những câu chuyện hay trong sách vở, hay tấm gương của những vị anh hùng dân tộc, ..., để giáo dục cho trẻ hình thành những thói quen tốt.
- Huấn luyện cho trẻ: bao gồm phân tích, đánh giá, hướng dẫn, thực hành những thói quen tốt trong cuộc sống hằng ngày.
- Biểu dương kịp thời những trẻ nhỏ có thói quen, hành động tốt.
- Hình thành thị hiếu tập thể: trẻ có hành vi tốt phải khen, cổ vũ và động viên; trẻ có hành vi chưa tốt cần phải góp ý, sửa chữa, và khắc phục.

Bồi dưỡng thói quen tốt để tạo nên nhân cách sống lành mạnh. Giáo dục hành vi – thói quen của trẻ nhỏ ngay từ giai đoạn đầu tiên của cuộc đời là rất quan trọng. Hành

vi đầu đời của trẻ có dấu ấn sâu sắc của gia đình. Trẻ có hành vi tốt hay xấu trước hết chủ yếu là do môi trường giáo dục của gia đình tạo nên.

#### 4.2. Tôn trọng lẫn nhau

Có thể nói, tôn trọng lẫn nhau là nguyên tắc hàng đầu trong mối quan hệ giữa cha, mẹ và con cái, giữa các thành viên trong gia đình với nhau. Tôn trọng giúp duy trì cuộc sống gia đình bền vững. Bởi sự tôn trọng giữa cha, mẹ và con cái, giữa các thành viên trong gia đình với nhau sẽ thỏa mãn các nhu cầu liên quan đến nhân quyền, khẳng định nhân thân, đề cao lòng tự trọng và khẳng định phẩm chất của mỗi người. Trong cuộc sống có rất nhiều cách thể hiện sự tôn trọng, như: sự coi trọng lời hứa, trong giao tiếp ứng xử hàng ngày dùng những cử chỉ, hành vi, lời nói, thái độ thích hợp, đề cao nhân thân của các thành viên trong gia đình, không làm tổn thương hay hạ thấp nhân phẩm ...đó đều là những cách để mỗi người thể hiện sự tôn trọng đối với nhau đồng thời thể hiện sự tự trọng của chính mình.

Gia đình, trong đó cha mẹ phải biết định hướng và dạy bảo cho những đứa trẻ học cách tôn trọng bản thân cũng như tôn trọng người khác như là: tự mình làm việc của mình, không nên ỷ lại vào người khác; tôn trọng thành quả lao động của người khác, không được phá hoại thành quả lao động của họ; những đồ đạc đã dùng xong ở trường hay ở nhà cũng phải đặt đúng nơi quy định và làm theo những nội quy, quy định của trường lớp hay những nơi công cộng.

Tôn trọng con cái là cách giáo dục tốt nhất tạo ra mối quan hệ tốt giữa cha mẹ với con cái, hoặc giữa các thành viên trong gia đình với nhau. Mối quan hệ càng tốt thì tình cảm sẽ càng sâu đậm, mối quan hệ càng tốt thì việc giáo dục của gia đình càng có hiệu quả.

#### 4.3. Xây dựng lối sống gia đình lành mạnh và hạnh phúc.

Sự hình thành và phát triển nhân cách con người là trách nhiệm, nghĩa vụ của toàn xã hội, của các tổ chức chính trị - xã hội, đoàn thể, gia đình và mỗi cá nhân; trong đó, gia đình có vai trò hết sức quan trọng. Vì giải quyết tốt các vấn đề của gia đình cũng đồng thời là giải quyết tốt các vấn đề xã hội, cho nên chú trọng xây dựng gia đình hạnh phúc, phát huy vai trò giáo dục của gia đình cũng chính là để xóa bỏ những khó khăn và thách thức đang làm suy yếu gia đình, suy yếu động lực của sự phát triển.

Xây dựng gia đình lành mạnh và hạnh phúc là cơ sở, điều kiện để mỗi gia đình/một tế bào/hạt nhân trong xã hội bền vững, là môi trường trong sạch, chắc chắn để hình thành và phát triển nhân cách con người. Chú trọng tạo dựng môi trường gia đình tràn ngập tình yêu thương, bình đẳng và trách nhiệm, tổ chức lối sống gia đình lành mạnh, các thành viên trong gia đình yêu thương, sẻ chia, gắn kết và cha mẹ, ông bà nêu gương cho con trẻ học theo, làm theo những điều tốt đẹp, có giá trị nhân văn lớn lao. Đi liền cùng đó, trong mỗi gia đình, các bậc cha mẹ ý thức được trách nhiệm của mình; xác định mục tiêu giáo dục con trẻ trong từng giai đoạn và trong cả quá trình, phù hợp tâm sinh lý và lứa tuổi để thống nhất phương pháp giáo dục; để không chỉ phòng, tránh trường hợp mỗi người một phương pháp mà còn khắc phục được tâm lý gây áp lực cho con trẻ. Trong giáo dục, việc tạo điều kiện để con trẻ được nêu chính kiến, quan điểm thậm chí phản biện lại một vấn đề nào đó là vô cùng cần thiết, bởi đây là năng lực, bản lĩnh cần thiết của mỗi con người được giáo dục hiện đại khuyến khích, góp phần quan trọng vào việc hình thành và phát triển nhân cách của con người từ khi còn nhỏ.

Cùng với đó, mỗi bậc cha mẹ không chỉ cần quan tâm, chăm sóc mà còn phải tôn trọng, hiểu đúng về con trẻ để việc giáo dục đúng, đạt hiệu quả. Cụ thể là, phải tạo được sự gần gũi, thân mật, tin tưởng ở con trẻ, để con trẻ coi mình là những người bạn lớn mà chia sẻ tâm tư, tình cảm, diễn biến tâm lý bên trong, từ đó cha mẹ, ông

bà có thể hiểu được các mối quan hệ, khát vọng, cảm xúc, suy nghĩ, nguyện vọng, mong muốn, sở thích, lo lắng, niềm vui, nỗi buồn của con trẻ..

Các bậc cha mẹ không ngừng học hỏi, tìm hiểu những tri thức khoa học, xã hội, trang bị và nâng cao kiến thức, khả năng chăm sóc, dạy dỗ và giáo dục con cái, để không chỉ góp phần tăng cường, nâng cao và phát huy được vai trò giáo dục gia đình, nhất là với các bậc cha mẹ ở khu vực nông thôn, miền núi mà còn khắc phục phương pháp giáo dục chỉ dựa trên kinh nghiệm và cảm tính.

#### 4.4. Giáo dục tâm lý sống lành mạnh

Trong việc dạy dỗ trẻ, có một nguyên tắc cơ bản nhất và cũng thiêng liêng nhất là làm thế nào để con cái tin bản thân chúng là người tốt, là người có năng lực, người tràn đầy hi vọng và luôn vui vẻ hạnh phúc đó chính là cách để xây dựng cho trẻ quan niệm cá nhân tích cực. Phải cho trẻ nhận thấy bản thân trẻ là người tốt, luôn làm việc thiện, tâm hồn tràn ngập niềm kỳ vọng chính đáng. Nghiên cứu khoa học cho thấy những người có quan niệm cá nhân tích cực là những người tự giác, chủ động nhận biết bản thân, nắm giữ bản thân và tạo dựng được niềm tin trên cơ sở của lòng chân thành.

Một tâm lý sống lành mạnh phải hội đủ các yếu tố cơ bản như trí lực bình thường; tinh thần, tình cảm phải ổn định và lạc quan; có ý chí kiên định, tự kiểm chế được bản thân; có khả năng đánh giá khách quan về mọi sự vật, hiện tượng và người khác xung quanh; phản ứng chính xác cảm xúc của bản thân; biết vui vẻ chấp nhận thực tế của bản thân và hạnh vi tâm lý phải phù hợp với đặc trưng của lứa tuổi.

Cha, mẹ hay những người thân trong gia đình phải hướng dẫn và giúp con cái tự tin và khả năng của chúng và xây dựng cho chúng quan niệm cá nhân và lối sống tích cực. Khi còn nhỏ, tinh thần của những đứa trẻ rất yếu đuối, non nớt và rất hoài nghi vào bản thân vì vậy với sứ mệnh thiêng liêng của người là cha, làm mẹ bằng mọi cách

phải giúp con cái tin tưởng vào chính bản thân của chúng để hoàn thành mọi công việc và khi làm việc cần phải cố gắng thì mới có sự thành công.

## **5. Kết luận**

Giáo dục gia đình là nền tảng để nuôi dưỡng tâm hồn con trẻ, định hình và phát triển nhân cách, cung cấp tri thức và rèn luyện con người... Cần phải chú trọng xây dựng gia đình và phát huy vai trò của giáo dục gia đình trong quá trình hình thành và phát triển nhân cách mỗi con người.

## **TÀI LIỆU THAM KHẢO**

1. Từ điển Wikipedia
2. Từ điển bách khoa triết học, Nxb Mátxcova, 1964, t.3, tr.196.
3. Phan Hà Sơn, Giáo dục nhân cách cho tuổi trẻ: Tập 1 & 2, Nhà xuất bản Hà Nội, 2000
4. Văn Thị Thanh Mai, Đinh Quang Thành, Giáo dục gia đình góp phần quan trọng hình thành và phát triển nhân cách con người, Tạp chí Tuyên giáo, địa chỉ truy cập: <http://tuyengiao.vn/dua-nghi-quyet-cua-dang-vao-cuoc-song/giao-duc-gia-dinh-gop-phan-quan-trong-hinh-thanh-va-phat-trien-nhan-cach-con-nguoi-127016>